

S. GUMIŃSKI

PIĘĆDZIESIĘCIOLECIE PRACY NAUKOWEJ PROFESORA SYLWESTRA PRÁTA

W 1964 r. minęło 50 lat od daty ukazania się pierwszej pracy naukowej profesora Sylwestra Práta, członka zagranicznego Polskiego Towarzystwa Botanicznego, znanego fizjologa roślin i algologa. Jubileusz ten zbiega się w bieżącym roku z siedemdziesiątą rocznicą jego urodzin. Z tej więc okazji na łamach «Wiadomości Botanicznych» pragnę poświęcić kilka słów podwójnemu jubilatowi.

Sylwester Prát urodzony na Morawach dnia 1 grudnia 1895 roku studiował biologię i chemię na Uniwersytecie Karola w Pradze w okresie pierwszej wojny światowej, uzyskując w 1919 r. tytuł doktora filozofii. Jako dziewiętnastoletni młodzieniec, u progu studiów biologicznych, debiutuje na polu naukowym, ogłaszając w czasopiśmie «Příroda» pracę pt. «Příspevek k poznání přezimujících řas» (glonów). Wypadek to dosyć rzadki aby abiturient, świeżo po egzaminie dojrzałości, publikował pracę naukową. Można by takich wypadków w nauce znaleźć więcej. Natomiast fakt, że publikacja ta zapoczątkowała jedynie nieprzerwany potok prac naukowych jest chyba wyjątkowy. Bo oto w tym samym roku ukazują się dwie dalsze prace Práta. Następne lata stanowią już ogniwa ciągłego łańcucha publikacji.

Głównym przedmiotem badań pierwszego i wieloletniego okresu pracy naukowej Sylwestra Práta były glony i ich fizjologia. Badania algologiczne Práta mają charakter wszechstronny: fizjologiczny, ekologiczny, cytologiczny a także fizjograficzny. Szczególną pozycję w długim szeregu prac stanowią publikacje poświęcone sinicom. Rozległe badania autora, nad wpływem warunków zewnętrznych na życie glonów, skłoniły go do zajęcia się problematyką biologiczną wód mineralnych, a poniekąd i balneologią. Mając doskonale przygotowanie chemiczne osiągnął cenne wyniki nie tylko z punktu widzenia algologii jako nauki «czystej», lecz także i w dziedzinie zastosowań balneologicznych, co ma szczególną wymowę w Czechosłowacji, kraju słynnych kąpielisk i źródeł.

W szeregu swoich prac wykazał Prát praktyczne znaczenie badań algologicznych, traktując glony jako biologiczne wskaźniki właściwości środowiska wodnego. Nie poprzestając na tym, przeprowadził później obszerne studia ekologiczno-fizjologiczne nad mchami mineralnych wód i ciepłych źródeł i wykazał, że również te organizmy można wykorzystać jako biologiczne wskaźniki środowiska.

Prof. Prát opiekuje się w swym zakładzie znaną na całym świecie kolekcją czystych kultur glonów oraz kultur mszaków, z których to kolekcji chętnie używa materiału do badań botanikom różnych krajów.

Drugim kierunkiem badań S. Práta to pobieranie i odżywanie się solami mineralnymi roślin — badania te dotyczą nie tylko glonów, lecz także roślin wyższych. Z problematyką tą łączą się badania Práta nad zjawiskami plazmolizy, przepuszczalności błon plazmatycznych, antagonistycznego działania jonów oraz toksyczności wyciśniętego soku komórkowego dla tkanek roślinnych. W tych badaniach posługiwał się Prát najnowszymi metodami fizycznymi i chemicznymi, będąc niejednokrotnie pionierem nowoczesnej metodyki (użycie polarografu, izotopów radioaktywnych).

Zarówno algologia (a w szczególności badania peloidów) jak też i zagadnienia mineralnego odżywiania się roślin dały asumpt do podjęcia problematyki próchnicznej, która jest trzecim głównym kierunkiem badań prof. Práta. Ten właśnie trzeci kierunek spowodował nawiązanie ściślej współpracy z nauką polską. Prof. Prát, zdając sobie sprawę z gospodarczego znaczenia problematyki próchnicznej w Czechosłowacji, gdzie od dawna dyskutowane są zagadnienia zużycia złóż tzw. oksyhumolitu dla celów nawozowych, zainteresował się pracami prof. Bronisława Niklewskiego i jego szkoły oraz nawiązał z nim kontakt osobisty podczas pobytu w Polsce. Bezpośrednim owocem tego porozumienia było wspólne sympozjum polsko-czechosłowackie w Poznaniu w roku 1957. Nawiązana współpraca okazała się niezwykle użyteczna i nie tylko trwa nadal, lecz rozwija się coraz lepiej, zachęcając także i badaczy innych narodowości do podjęcia wspólnego wysiłku na polu zaniedbanej po trosze przez fizjologów roślinnych problematyki próchnicznej. Prof. Prát zebrał olbrzymią bibliografię zagadnień próchnicznych, rozrzuconą wśród wielu dziedzin wiedzy (w gleboznawstwie, chemii rolnej, chemii organicznej i fizycznej, balneologii, medycynie klinicznej itp.), ułatwiając w ten sposób niesłychanie pracę fitofizjologom, którzy na ogół do tych źródeł nie sięgają. W Czechosłowacji stał się Prát promotorem prac nad znaczeniem związków próchnicznych dla życia zarówno glonów jak też i roślin wyższych. Nic więc dziwnego, że wkrótce, jak grzyby po deszczu, zaczęły się ukazywać fitofizjologiczne prace nie tylko jego własne oraz najbliższych uczniów, ale także i pracowników innych ośrodków fizjologii roślin w Czechosłowacji (w szczególności Katedry Fizjologii Roślin w Brnie, kierowanej przez prof. Vl. Rypačka). Ten trzeci kierunek badań Práta, którym zajął się głównie po ostatniej wojnie, uwieńczony został międzynarodowym sympozjum w Pradze «Humus et Planta», które odbyło się w r. 1961.

Treść monografii o próchnicy p. t. «Humus a jeho význam», opublikowanej przez prof. Práta w r. 1964, jest wymownym dowodem wkładu, zarówno autora jak i jego czechosłowackich kolegów, przez niego inspirowanych do badań nad problematyką próchniczną z punktu widzenia fizjologii roślin.

Trzeba podkreślić, że prof. Prát, podobnie jak w Polsce prof. B. Niklewski, w pełni zdawał sobie zawsze sprawę ze złożoności badanych zjawisk, podczas gdy wielu z nas, zajmujących się tymi zagadnieniami, pod wpływem osiągniętych wyni-

ków zacieśnia się do pewnej hipotezy, co czasem prowadzi do skrzywienia obrazu całości problemu. To obiektywne, szerokie spojrzenie prof. Práta na zagadnienia naukowe jest niewątpliwie jego wielkim osiągnięciem jako organizatora pracy badawczej.

Lista publikacji naukowych, popularno-naukowych i dydaktycznych jubilata obejmuje już dzisiaj 252 pozycje, w czym 210 stanowią prace naukowe. Te liczby imponują.

Sylwester Prát, zwyczajny profesor fizjologii roślin Uniwersytetu Karola w Pradze jest członkiem Czechosłowackiej Akademii Nauk (akademikiem), członkiem Rumuńskiej Akademii Nauk oraz wielu towarzystw naukowych czechosłowackich i zagranicznych, w tym także i Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Reprezentuje on czechosłowacką fizjologię roślin podczas naukowych kongresów i konferencji międzynarodowych, witany wszędzie przyjaźnie i z uznaniem dla jego zasług w pracy naukowej.

Tych kilka słów o wybitnym członku naszego Towarzystwa być może zachęci naszych młodych adeptów botaniki dla wzmoczenia wysiłków, ukazując co może zdziałać umiłowanie nauki i konsekwentna praca.

Zasłużonemu jubilatowi życzymy dalszych sukcesów w pracy naukowej: ad multos annos!